

FRANE PETRIĆ I GIAMBATTISTA VICO O NAČELIMA JEZIKA I PJESNIŠTVA*

SANJA ROIĆ

(Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu)

UDK 18 Petrić, F., Vico, G.
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 1. XI. 1992.

Uspostaviti relaciju između dva mislioca kakvi su Frane Petrić (Cres, 1529. - Rim, 1597) i Giambattista Vico (Napulj, 1668. - Napulj, 1744), oba od iznimnog značenja za evropsku filozofiju i kulturnu povijest, znači potražiti - u komparativnom i dijakronijskom smislu - svjesne odnosno posvjedočene, ali i implicitne i prešućene odjeke pa i analogije Petrićeva mišljenja i djela u opusu kronološkog mu sljedbenika Vica. Petrić, za kojeg se na ovom mjestu najkraće može reći da je tvorac samosvojne *Poetike* i neoplatoničar, nastojao je ne bez proturječnosti svojim znanstvenim doprinosom pripomoći spoznavanju univerzalnih struktura jezika, osobito pjesničkog. Činio je to ukazujući na značenje drugog dijela binoma *res et verba*, dok je istodobno njegova *Nova de universis philosophia* - kako je poznato - bila usredotočena na samu strukturu stvari, jamčeći im ponajprije metafizičku samosvojnost kao riječima.¹

Vico je svoju privrženost platonizmu posvjedočio u ranijim djelima, a Petrićevo ime i znanstveni doprinos spominje na nekoliko mjesta, o čemu će detaljnije biti riječi. U svojoj *Autobiografiji*, djelu pisanom kao povijest vlastitog intelektualnog razvoja i tiskanog s prosvjetiteljsko-pedagoškim nakanama u Mlecima 1728. godine, Vico navodi četiri autora, odnosno vlastita duhovna oca, kojima duguje naročitu zahvalnost za vlastite intelektualne stavove: bili su to Platon, Tacit, Francis Bacon i Hugo Grotius.² To što se Platon našao na prvom mjestu ne treba zahvaliti samo kronologiji - prema Vicu je naime »božanski

* Tekst je napisan u vrijeme autoričina boravka u Berlinu što ga je stipendirala zaklada Alexander von Humboldt.

¹ Usp. Lina Bolzoni, *L'universo dei poemi possibili. Studi su Francesco Patrizi da Cherso*, Bulzoni, Rim, 1980, str. 10-11.

² Usp. Giambattista Vico, *Autobiografia*, ur. Mario Fubini, Einaudi, Torino, 1965, str. 30, 45.

Platon« u *Državi* i *Zakonima* čovjeka prikazao onakvim kakav je on »trebao biti«. Međutim, proučavanje odnosa između Vicova djela i renesansne i postrenesansne poetike u Italiji pokazalo je da se on »jasno odvaja od stavova renesansnog platonizma i neoplatonizma, na koje ga je često historiografija našega stoljeća kanila svesti.«³ Vico se, dakako, u kasnijoj *Novoj znanosti* (konačna verzija tiskana je posthumno, 1744. u Napulju) udaljio od platoničkih ideja, no izlažući svoju »vječnu idealnu povijest« oslanja se i dalje na shemu koja počiva na spoznavanju toka zbivanja. Prema Vico su naime neoplatoničari - poput Jambliha iz kasne antike, ili pak oni renesansni kao Marsilio Ficino, Pico della Mirandola, Frane Petrić - predstavnici one hermetičke tradicije odnosno »drevne mudrosti« koja svoje podrijetlo crpi iz egipatske mudrosti Hermesa Trismegista. Svoju fasciniranost Platonovim jezičnim stavovima, osobito *Kratilom*, Vico je posvjedočio još vlastitim spisom iz 1721. godine, *O drevnoj mudrosti Italika*⁴, gdje je istaknuo i prvenstvo geometrije kao znanosti ispred ostalih ljudskih znanosti kao one koju čovjek sam stvara. Tako Vico veli: »Mi dokazujemo geometrijske istine zato što ih sami činimo, a kad bismo mogli dokazati fizičke (prirodne) istine, tad bismo ih mogli i činiti.«⁵

Platonizam je za Vica ponajprije sredstvo za razumijevanje magijskog primitivnog mentaliteta, te to ne znači da on istodobno prihvaća i cjelokupnu Platonovu zrelu misao. Upravo na Vicovu kritiku renesanse, ali i na izravne veze s renesansnim misliocima upozorio je najizravnije Gustavo Costa u radu kojim osobito naglašava njegove veze s mletačkom kulturom.⁶ Costina je teza - a s njom se slažu i brojni drugi Vicovi proučavatelji i interpreti - da opus napuljskog filozofa valja interpretirati »organski«, odnosno da treba voditi računa o svim intelektualnim motivima koji su prisutni i djelatni u tom opusu. Pored toga, Costa je i u ovom radu ponovio i izveo svoju tezu o Vicovoj izravnoj, a ne posrednoj pripadnosti evropskom prosvjetiteljstvu.⁷ Zanimljiv je u prvom redu Vicov odnos spram kritike renesanse i njezinih poetika. Svjedočanstva o tome nalaze se u nekolicini Vicovih djela: u *Prvoj*, pa tako i u *Drugoj novoj znanosti*⁸ te u *Autobiografiji*.

³ Eugenio Garin, *Vico e l'eredità del pensiero del Rinascimento*, u *Vico oggi*, ur. Andrea Battistini, Armando, Rim, 1979, str. 82.

⁴ Usp. u G. Vico, *Opere filosofiche*, ur. Paolo Cristofolini, Sansoni, Firenca, 1971, str. 55-131.

⁵ Isto, str. 82.

⁶ Usp. Gustavo Costa, *Vico e la critica del Rinascimento* (con particolare riguardo alla cultura veneta), u *Vico e Venezia*, ur. Cesare de Michelis i Gilberto Pizzamiglio, Olschki, Firenca, 1982, str. 283-299.

⁷ Usp. Gustavo Costa, *Vico e il Settecento*, »Forum Italicum«, 10, 1976, 1-2, str. 10-30.

⁸ Usp. različita izdanja Giambattista Vico, *Scienza nuova seconda*, (1774): navodimo prema izdanju *Opere filosofiche*, nav. djelo, te našem prijevodu *Načela nove znanosti*, Naprijed, Zagreb, 1982.

U *Prvoj novoj znanosti* Vico veli: »U vezi s tim istinama, primjerenim Gro-tiusovu, Puffendorfovu, Hobbesovu čovjeku, otkrivaju se posve oprečna, dapače različita načela pjesništva od onih što su ih promišljali Platon i njegov učenik Aristotel, sve do načela što su ih promišljali naši Petrići, Scaligeri, Castelvetri.«⁹ A u 39. poglavlju istog djela, naslovljenom »Otkriće načela pjevanja i stihova«, stoji: »Za grčki i latinski jezik ističu se dvije pučke mudrosti koje dosada nisu bile zamijećene, niti su bile korištene za anticipiranje drugih načela pjesništva što su ih utemeljili ponajprije Platon, zatim ih je potvrdio Aristotel, a potom su ih uresili svi drugi spisatelji o pjesničkom umu, poput raznih Petrića, Mazzonija, Scaligera, Castelvetra.«¹⁰

U drugoj, konačnoj verziji *Nove znanosti* iz 1744. gornja se dva navoda nalaze u drugačijem kontekstu: Prvi je uključen u jedno od najvažnijih poglav-lja Druge knjige, odnosno drugo poglavlje posvećeno »Pjesničkoj metafizici«: »... pobija se sve ono što su o pjesništvu rekli najprije Platon, zatim Aristotel, i konačno naši Patrizzi, Scaligero, Castelvetro, jer smo otkrili da je tako uzvišeno pjesništvo nastalo zbog nedostatka ljudskog razbora, a ne zbog kasnijeg nadolas-ka filozofije niti pjesničkih i kritičkih umijeća, nego upravo zbog toga nije kasnije stvoreno ni slično, a niti uzvišenije pjesništvo.«¹¹ U Trećoj knjizi, »O otkrivanju pravog Homera«, u poglavlju posvećenom »nedostižnoj nadarenosti Homerova herojskog pjesništva«, Vico se pita kako to da je Homer bio tako nedostižan pjesnik, a tragedija, koja je nastala kasnije započinje »tako grubo«, te kako to da je Homer »koji je živio prije razvoja filozofije i pjesničkih kritičkih umjetnosti postao najvećim od svih uzvišenih pjesnika.«¹² Stoga je i Horacije u svojoj *Ars poetica* bio upozorio na teškoću da se nakon Homera izmisle novi karakteri i likovi za tragedije, pa je savjetovao pjesnicima da ih preuzmu iz Homerovih epova: »No ostavljajući po strani naše dvije poteškoće, Horacijeva je teškoća - zajedno s onim što smo izložili o novoj komediji - morala ipak potaknuti Patriziusa, Scaligera, Castelvetra i druge zaslužne učitelje pjesničke umjetnosti da istraže uzroke te razlike.«¹³

Kada je riječ o poetikama 16. stoljeća, Petrićevi se spisi drže najoriginal-nijima, a dva djela koja je poznavao Vico, *La deca istoriale* i *La deca disputata* (1586), svrstala su književne proizvode u tri velike skupine - božansku, prirodnu i ljudsku, definirajući istodobno književna djela s obzirom na načine ko-municiranja i na njihove pragmatičke funkcije, što je svakako utjecalo i na

⁹ Usp. Giambattista Vico, *Scienza nuova prima u: Opere filosofiche*, nav. djelo, str. 258.

¹⁰ Isto, str. 297.

¹¹ Usp. Giambattista Vico, *Načela nove znanosti*, nav. djelo, str. 150.

¹² Isto, str. 387.

¹³ Nav. mj.

kasnije tripartitne podjele (vladavinâ u određenim vremenima, a zatim i jezika na božanske, herojske i ljudske) u *Novoj znanosti*.¹⁴

U *Autobiografiji* koja kulminira pričom o nastanku *Prve nove znanosti* Vico veli: »Držalo se da je metafizika - koja je u 16. stoljeću u najuzvišeniye književne krugove smjestila Marsilije Ficine, Picoe della Mirandole, oba Augustina, Nifa i Steuka, Jacope Mazzocije, Alessandre Piccolominiye, Mattee Acquavive, Frane Petriće, koja je toliko bila pridonijela pjesništvu, povijesti, elokvenciji, da se činilo da je cijela Grčka iz vremena kada je bila najučenija i kada je najbolje zborila ponovno uskrsla u Italiji - da je metafizika dostojna toga da bude za- točena u samostane.«¹⁵

Sličnosti između Vicovih teza o pjesništvu i teza renesansnih teoretičara već je bio uočio Andrea Sorrentino.¹⁶ Te su se sličnosti očitovale ponajprije u zanimanju za prvobitno pjesništvo, za društvenu funkciju pjesnika, za postanak nekih književnih rodova, poimanje figurativnog jezika, odnos pjesništvo-povijest, za ulogu entuzijazma odnosno čudesnog u umjetničkom postupku, za odnos mišljenja spram pjesništva i, napokon, za teorijske probleme u vezi s Homerovim odnosno Danteovim stvaralaštvom. Poticaji Petrićevu mišljenju prispijevali su iz bogate i originalne tradicije umijeća memorije, koje je pak počivalo na postavkama iz logike i retorike, uključujući pritom sve umjetničke izraze. Za Petrićevu je poetiku najvažniji bio primjer Giulija Camilla Delminija: na više mjesta u *Retorici* spominje se on kao »božanski« ili onaj koji je posjedovao »božanski ingenij« (*Ret.*, 111, 113). I za Vica je Delminio prvi autor, uz Giovannija Della Casu, nakon Dantea koji je pokazao da je retorika svojevrsno pjesništvo, te spominje Camillov govor pred kraljem Françoisom I, koji je potonjen izmamio suze na oči.¹⁷ Petrić, međutim, smatra da retorika ne posjeduje vlastiti predmet proučavanja, jer je - u skladu s metafizičkom tradicijom - značenje riječi ukorijenjeno u racionalnom mišljenju. Ljudsko je izražavanje (počevši od artikuliranog govora) utemeljeno u idejama, arhetipovima, dakle u onome što je vječno, nepromjenljivo. U vremenima kada je riječ još dublje bila vezana za arhetipove ljudi su, prema Petriću, »na svoj govor navodili sve divlje zvijeri i strašne gajeve te teško savladivo gorje. Navodili su drveće na cvat, a polja na rod.« (*Ret.*, I, 5a). Povijesnu promjenu riječi Petrić je

¹⁴ Usp. naprimjer »autorecenziju« *Nove znanosti* u *Autobiografiji*, nav. djelo, str. 57-58, gdje Vico navodi »tri razdoblja« i »tri jezika« koja su se govorila u tim razdobljima.

¹⁵ Isto, str. 23-24.

¹⁶ Usp. značajnu, premda metodološki zastarjelu studiju Andree Sorrentina, *La retorica e la poetica di Giambattista Vico* (Vicova retorika i poetika), Bocca, Torino 1927, str. 206.

¹⁷ Usp. Vicovu besjedu izgovorenu u siječnju 1737. godine prigodom četvrtog otvorenja Akademije degli Oziosi u Napulju, tiskanu u Giambattista Vico, *Opere* (Djela), uredio Fausto Nicolini, Ricciardi, Milano-Napulj 1953, str. 940 (naslov priređivača: *Filozofija i govorništvo*).

držao padom, gubitkom istinitosti stvari (*Ret.*, I, 5b), zbog čega je došlo do metaforičkog i uopće urešenog izražavanja. Metafora je za Petrića naime nedostatak riječi, njihova nemoć da pokriju stvari, odnosno mnoštvo stvari. Jezik je tako izraz pojma, što je racionalno utemeljeno u neoplatoničkoj metafizici pa je svaki nelogički element jezika, kao što je naprimjer metafora ili ornatus, filozofski osudiv kao pad. Prema Petriću je savršena retorika bila ona koja tematizira specifični retorički modus, ona koja predstavlja savršenu spoznaju svih uzroka, počela što ih retor mora uzeti u obzir. Kao filozofsko-znanstvena disciplina, retorika je morala poznavati sve uzroke, temelje govorništva.

U *Drugoj novoj znanosti*, u »Pjesničkoj metafizici«, odakle smo prenijeli navod o Petriću, Vico želi izložiti vlastitu poetiku, koja bi opovrgla sve što je o tome rečeno ranije. Uzvišeno pjesništvo bilo bi tako rezultat nedostatka, nedostatnosti ljudskog razuma, a ne kasnijeg nadolaska filozofije. Naime, i Platon, a kasnije Descartes, pribjegli su osudi retorike kao elementa koji ometa dosljedni logički postupak, ali su obojica bili prisiljeni da se njome posluže u času kada su čitateljima izlagali vlastiti filozofski sustav. Za Vica to ne vrijedi - svoje poznavanje retorike i praksu koja je ostavila traga u više napuljskih generacija studenata¹⁸ on ne primjenjuje neposredno u svojem najvažnijem djelu: emotivna i konativna funkcija teksta svojim intenzitetom »zatamnjuju« sistematičnost, geometrijska dosljednost vanjske podjele sadržaja. Paradoksalno (ali ne i prvi put) Vico, koji se deklarira kao Descartesov protivnik, slijedi njegov naputak i u svome djelu provodi u praksi misao o retorici kao »ometajućem« elementu: njegove metafore i figure postaju dijelom osobnog i osebrenog istraživanja pjesničke istine. Vico provodi svojevrstnu novu sintezu Petrićeva »bijesa« s Lockeovom psihologijom, koji u povijesno-genetskoj perspektivi *Nove znanosti* postaju »pjesničkom metafizikom«, zamijenivši tako Lockeov entuzijazam i oslobodivši ga negativnih konotacija.¹⁹ Odnos pjesništva i mišljenja Vico shvaća kao duhovni proces koji se odvija postupno. Vico je posebnu pažnju posvetio pojmu ingenija, pojmu tijesno povezanom s baroknom poetikom. No, on taj pojam shvaća na samosvojan način: ingenij ni u kom slučaju nije oprečan istini, jer to pokazuju i filozofija, i geometrija, i filologija, a i nedostatke fizike moguće je prevladati upravo njegujući ingenij. Da nije riječ o ishodištu ili riznici

¹⁸ Usp. Dodatak u izdanju Vicovih djela nav. u bilješci 17, str. 957-969. Priređivač Nicolini potanko izlaže o Vicovoj pedagoškoj djelatnosti u Napulju. Najbolji primjer za taj vid autorova djelovanja jesu *Institutiones oratoriae*, dugogodišnji udžbenik napuljskih studenata humanističkih znanosti (recentno izdanje: Suor Orsola Benincasa, Napulj 1989).

¹⁹ U Vicovoj je pjesničkoj metafizici očuvano Petrićevo izjednačenje pojmova »entuzijazam« i »pjesništvo«, s tim što je entuzijazam za Vica sveden na početnu fazu eksperimentalne filozofije. Usp. Ljerka Schiffler, *Čudesno kao formalni i svršni princip Petrićeve poetike*, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, Zagreb 1975, br. 1-2, str. 233-255.

baroknih *conchetta*, Vico pokazuje tvrdnjom da oštroumnost ingenija ne može postojati odvojeno od istine.²⁰ Barokni je končetizam Vico prezirao, nazvavši ga u svojim *Institutiones oratoriae* »ispljunutim sentencama«, da bi paragraf posvećen njima (35.) u potpunosti izbacio iz redakcije sačinjene 1738. godine. Tada je, naime, Vico pokušao svoj, u prvom redu pedagoški spis uskladiti s postavkom iz *Nove znanosti*, gdje se »pjesničke sentence« razmatraju kao kreativne. No, susret s baroknom poetikom za Vica je bio u svakom slučaju temeljan, unatoč tvrdnjama Benedetta Crocea koji je Vicovo navođenje renesansnih filozofa isticao kao istodobni autorov prezir spram baroka uopće: bez barokne poetike i poznavanja Tesauraova spisa o pjesničkom umijeću, *Il cannocchiale aristotelico*, u kojemu stoji da je pjesnikova zadaća »znati dobro lagati«²¹, nezamislivo je Vicovo inovativno shvaćanje metafore i spontane retorike primitivnih naroda. Ova će potonja - kako će Vico ustvrditi u *Novoj znanosti*, odnosno zreloj fazi svoga mišljenja - prevladati tradicionalno shvaćenu retoriku.

Petrićev se poticaj može uočiti i u Vicovoj namjeri da se posluži tokovima i vraćanjima (*corsi e ricorsi*), jer je renesansni poetičar kanio izložiti bit pjesništva kroz tokove i vraćanja njegove povijesti. No, za razliku od Petrića koji je isticao istodobni nastanak pjesništva i pjevanja, naglašavajući pritom magijsku primjenu pjesništva u primitivnih naroda, Vico će nastojati na empirijskom dokazivanju tih činjenica. Naime, »nijemi ljudi prirodno izgovaraju samoglasnike pjevajući, a mucavci i kada pjevaju ispuštaju artikulirane zvukove koje je teško izgovoriti; Kinezi pak koji ne posjeduju nego 300 riječi i umnožavaju ih različitim izgovorom izgovaraju te riječi kroz nekakav pjev.«²²

Problem jezika, odnosno ljudskog govora Petrić je također obradio u svojoj *Retorici* (IX) istaknuvši pritom da je ljudski govor moguće razmatrati kao znanost na način »matematičkih znanosti«. Ništa tome ne stoji na putu, drži autor. Retorika posjeduje i vlastiti predmet i vlastita načela, no oni su ili bili skriveni ili ih ljudi nisu ni tražili, istraživali. Retorika je stoga ništavna ako njezina načela

²⁰ U vezi s pojmom »ingenij« usp. Vicovu polemiku pod naslovom *Vici vindiciae* (latinski original s usporednim talijanskim prijevodom) u Giambattista Vico, *Opere filosofiche*, nav. izd., str. 339-375. Usp. također moj rad *Dal riso all'umorismo: parabola di un concetto* (Od smijeha do humorizma: parabola jednog pojma), u *Studia Romanica et Anglicae Zagabiensia*, vol. XXXV, 1990, str 67-73. Vico je naime morao vlastita predavanja iz retorike prilagoditi stavovima iz *Nove znanosti*.

²¹ Usp. Emanuele Tesauru, *Ilcannocchiale aristotelico* (Aristotelovski dogled), F. Baglioni, Venezia 1679, str. 313. Vidi i Amedeo Quondam, *Le parole nel labirinto. Società e scrittura del manierismo a Napoli* (Riječi u labirintu. Društvo i spisateljstvo u vrijeme manirizma u Napulju), Laterza, Bari 1975.

²² Usp. Giambattista Vico, *Scienza nuova prima*, uredio Fausto Nicolini, Laterza, Bari 1931, str. 209. Opširnije o tome u drugom izdanju, odnosno Giambattista Vico, *Načela Nove znanosti*, nav. izd., str. 197, par. 462. U svom komentaru Nicolini navodi da je u Kineza ne »300 artikuliranih riječi«, kako tvrdi Vico, nego točno 214 korijena ili »ključeva« riječi.

nisu jednaka načelima svih ostalih »postojećih stvari« (*Ret.*, IX, 51). Ukratko, retoriku bi valjalo osloboditi sredstava logičke naravi odnosno onoga dijela koji se naziva *inventio*, a isto tako i *dispositio* i *elocutio*. Osim toga bila bi lišena i memorije kao kategorije koja joj isključivo pripada, jer se memoriji utječe svaka znanost. Dakle, prema Petriću, retorika bi trebala odustati od toga da posjeduje bilo koju materiju, lišiti se vlastitog predmeta, i usredotočiti se na usavršavanje specifičnih tehnika. Prema tome, svaka stvar, pojam - pa tako i retorika - *postoji* na temelju nekog razloga, uzroka, a on je ekvivalentan pojmu kao oblik, odnosno onaj oblik koji se očituje u materiji: svaka stvar može biti, postati »nešto« samo putem uzroka, a zamišljeni, koncipirani oblik isti je onaj koji »silazi« u materiju (*Ret.*, 25b).

Povijest je za Petrića bila gotovo izjednačena sa zbiljom i tako se razlikovala od svih umjetnosti i znanosti. Povijest je shvaćena kao puko bilježenje događaja, lišena istodobno namjere sažimanja ili pak interpretacije tih zbivanja, ili pak praćenje spoznaje u namjeri da dospije do počela, uzroka samih zbivanja. Sredstvo jezičnog izričaja, lingvistički moment gubi se u tako shvaćenoj povijesti, jer je povijest poimana kao denotativna verbalna transkripcija: povijest se osvjeđuje i likovnim umjetnostima, slikarstvom, crtežima, spomenicima. S druge strane, pjesničko je umijeće već odustalo od bliskosti sa znanošću i umjetnošću, jer je u njemu pohranjeno iracionalno, emotivno. Time pjesničko biva izjednačeno s imanentnim, lišeno namjerne utemeljenosti. Drugim riječima, pjesnik bi drugima (čitateljima) prenosio - stupanj vlastite emotivnosti. Kako je uočio još Renato Barilli, a kasnije i Costa²³ riječ je o preuzimanju ostvarenja uzvišenog od Pseudo-Longina, koje je upravo Petrić - kao Robertellov učenik u Padovi - usvojio i prenio osamnaestoljetnom i protoromantičkom psihologizmu. U sveobuhvatnu znanost govora bile bi uključene, prema Petriću, povijest, retorika i poetika. Ta bi znanost težila ostvarenju prvobitne harmonije, sklada koji je vladao među realnim strukturama i ljudskim govorom i djelovanjem. Stoga se za Petrićevu poetiku ističe da je namjeravala utemeljiti model svih mogućih pjesničkih sastavaka, u skladu s modelom »tajne mudrosti« koja je omogućavala mnoštvo značenjskih razina.

Petrić se protivi dugim i složenim pjesničkim rodovima: entuzijizam i bijes najbolje se mogu izraziti kraćim sastavcima (himnama, molitvama, misterijima, gatkama, zagonetkama). Isto tako, i učene pa i filozofske teme mogu biti pjesnički obrađene, uz uvjet da im se pristupi s nužnom ponesenošću, jer fikciju Petrić shvaća u etimološkom smislu. Riječi mogu proizvesti mnogo toga iz »ni-

²³ Usp. Renato Barilli, *Poetica e retorica*, Mursia, Milano, ²1984. (prvo izd. 1969), str. 161, te Gustavo Costa, nav. rad, str. 297-299.

čega«, a upravo su zato pjesnici zvani božanskima, jer jezična djelatnost omogućuje čovjeku da, oponašajući boga, stvori nešto novo.²⁴ Pjesnička je djelatnost za Petrića primjena bezbrojnih kombinacija što ih umjetniku nudi model poetike, a neizmjerljivost kombinacija jamčila bi umjetnosti znanstveni i univerzalni karakter.

Vico, međutim, ističe da želi »zaboraviti«, zanemariti sve ono što su filozofi i filolozi rekli prije njega: on deklarativno polazi od premise »kao da na svijetu nije bilo knjiga«. ²⁵ Čovjek je kreativan ne samo u oblasti jezika, kako je držao Petrić, nego i sveukupne ljudske povijesti, onako kako je ona shvaćena u modernom smislu: »ljudi su stvorili svijet nacija« jedna je od temeljnih postavki *Nove znanosti*, temelj otkriću »povijesnog kontinenta« u modernom smislu toga pojma.²⁶ Tako su prema Vico povijesni oblici ljudskog vladanja, božanski, herojski i ljudski bili praćeni i odgovarajućim oblicima jezičnog izričaja, božanskim, herojskim i ljudskim jezikom. Modernom terminologijom rečeno, oblici su se vladavina očitovali u odgovarajućim semiozama, ili oblicima znakova, kako ih naziva Vico, imajući pritom na umu različite oblike, vidove spoznaje. Njegov je originalni pojam »*caratteri poetici*« pored prijevoda »pjesnički ideogrami« moguće označiti i kao »tvorni znakovi« (odnosno znakovi koji tvore, stvaraju, proizvode) ili pak »tvorna slova«, budući da je pridjev »*poetico*« izveden iz grčkog »*poiein*«, činiti, stvarati.

Za probleme podrijetla jezika Vica je, pored Platonova *Kratila*, senzibilizirao i Baconov rad *De augmentiis scientiarum*, uz, naravno, *Bibliju* (osobito *Postanak*, 2:19-20). Jezik, odnosno komunikacija razvija se prema Vico paralelno s trima vremenskim razdobljima i oblicima vladavina, a govorni je jezik slijedio sličan razvoj poput prirodnog: u pravcu konvencionalnog. Kod svih nacija odnosno naroda, ističe Vico, metafora čini najveći dio jezika²⁷, no gramatičari su, da bi prikrili vlastito neznanje, odredili proizvoljno značenje artikuliranim ljudskim glasovima. Riječ je o originalnoj teoriji, no poticaji pretrodnika pokazuju se presudnima za njezino konačno formuliranje. Među Vicovim poticajima svakako značajno mjesto pripada Petriću, premda se reference u Vicovu djelu najčešće očituju kao implicitne. I tamo gdje su eksplicitne, međutim, nisu lišene stanovite ironije. No, unatoč tome, renesansni su poetičari bitna spona u Vicovu sustavu, spona s antikom, a u pravcu prosvjetiteljstva.

²⁴ Usp. Lina Bolzoni, nav. djelo, str. 75.

²⁵ Usp. Giambattista Vico, *Načela nove znanosti*, nav. izd., str. 121-122 (paragraf 330, jedan od najčešće interpretiranih u filološkoj egzegezi Vicova djela).

²⁶ Isto, str. 122 (paragraf 332).

²⁷ Isto, str. 187 (paragraf 444).

FRANE PETRIĆ I GIAMBATTISTA VICO O NAČELIMA JEZIKA I PJESNIŠTVA

Sažetak

Relacije između Frane Petrića i Giambattiste Vica, odnosno između načela o jeziku i pjesništvu razrađenih u njihovim djelima, istražuju se u ovom tekstu u dijakronijskom slijedu (odjeci - izravni i neizravni Petrićevih postavki u Vicovim djelima), ali i komparativno-sinkronijski s obzirom na platonizam kao potku i poticaj obojici autora za oblikovanje vlastitih teza o jeziku i pjesništvu.

FRANCESCO PATRIZI E GIAMBATTISTA VICO SUI PRINCIPI DELLA LINGUA E DELLA POESIA.

Riassunto

Già nel *De antiquissima Italorum sapientia* del 1721 Giambattista Vico aveva espresso il proprio interesse e l'ammirazione per il cratilismo platonico, ma i riferimenti a Francesco Patrizi diventano espliciti poi nell' *Auobiografia* e nelle due *Scienze nuove* del filosofo napoletano. Anche se si tratta di riferimenti ai teorici rinascimentali in genere, si sostiene la tesi che Vico abbia conosciuto più profondamente l'opera patriziana, che in alcuni punti presenta persino delle congruenze interessanti con le tesi successive dell'autore della *Scienza nuova*.